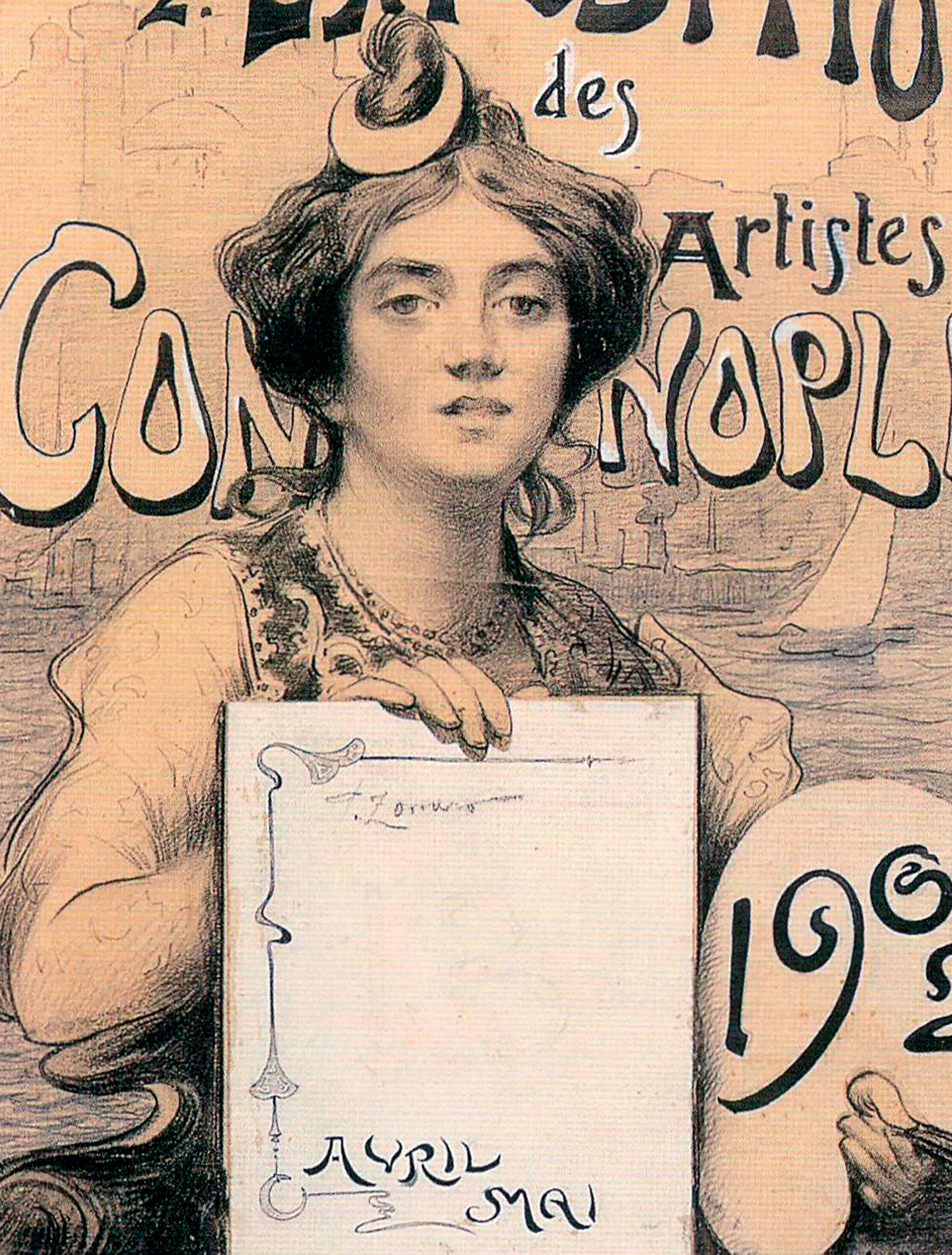

2e EXPOSITION
des

Artistes

COMMISSAIRE
GÉNÉRAL

Le 1er Avril
Le 1er Mai

1905

1902 BEYOĞLU / PERA SERGİSİ VE ELEŞTİRİSİ

Halil Özyiğit*

Özet

Osmanlı Devleti'nde Batılı anlamda resim sanatı örnekleri ve bunların sergilenmesi kültürü, 19. yüzyıl ortalarına kadar inmektedir. Osmanlı tebaasının avangartları ile hayatlarını İstanbul'da sürdüren yabancıların ilgi odağına oturan sergiler, 20. yüzyıl başına kadar değişik konseptlerde izleyicisi ile buluşmuştur. Beyoğlu/Pera sokaklarında Avrupadaki benzerleri gibi ürünler satan mağazaların vitrinlerinde alıcılarını bekleyen resimlerin, geniş sergi salonlarına taşınması 1900 başında hız kazanır. Bu bağlamda, 1901 yılında Beyoğlu/Pera'da düzenlenen ilk büyük sergide 150'nin üzerinde eser teşhir edilir. 1902'de 325 ve 1903'te ise 280 civarında yapıt İstanbul'da izleyicileri ile buluşur. Bunlar, Batılı anlamda resim sanatının yeni yeni filizlendiği yıllar için azımsanamayacak rakamlardır. 1902 sergisi diğer iki sergiye göre sanatçı ve eser sayısı bakımından öne çıkmaktadır. Eser çeşitliliği resim, heykel ve gravür üçgeninde şekillenmiştir. Henüz siyasi otorite ve İstanbul'un yerli sanatseverlerinin hazır olmadığı nü çalışmalar için de erkendir. İlk nü eser ile tanışmak için 1921 yılında gerçekleştirilecek olan Galatasaray Sergisi'ni beklemeleri gerekecektir. Beyoğlu/Pera sergilerini ziyaret edenlerin şansı ise Fausto Zonaro, Joseph Warnia-Zarzecki, Salvator Valeri gibi yabancı; Ahmed Ali Paşa, Halil Paşa, Osman Hamdi, Yervant Osgan ve Ömer Adil Bey gibi yerli üstatların üretken dönemlerine tanıklık etmeleridir.

Anahtar kelimeler: Ressam, Beyoğlu/Pera, Resim Sergisi, Eleştiri, Sanat Tarihi, Osmanlı İmparatorluğu, Celal Esad Arseven, Plastik Sanatlar

1902 BEYOĞLU / PERA EXHIBITION AND ITS CRITICISM

Abstract

In the Ottoman State, examples of painting in the Western sense and the culture of exhibiting them date back to the middle of the 19th century. Exhibits at the center of attention of the foreigners and the avantgarde of Ottoman society who were living in İstanbul met with the audience in different concepts until the beginning of the 20th century. The paintings, waiting for their buyers in the showcases of the stores at Beyoğlu/Pera streets which sold products alike as in Europe were transferred to large exhibition halls at the beginning of the 1900s. In this context, over 150 works were exhibited in the first major exhibition held in Beyoğlu/Pera in 1901. In 1902, around 325 and in 1903, around 280 works met with the audience in İstanbul. These are the figures that can not be underestimated in consideration of the years when the art of painting in Western-style was newly developing. The 1902 exhibition stands out in terms of the number of artists and works compared to the other two exhibitions. The diversity of works was shaped in the triangle of painting, sculpture and engraving. It was early for the nude paintings since the political authority and İstanbul's native art lovers were not ready for it yet. They had to wait for the Galatasaray Exhibition in 1921 to meet the first nude work. Those who visit Beyoğlu/Pera exhibitions had the chance to witness the productive periods of the foreigner painters such as Fausto Zonaro, Joseph Warnia-Zarzecki and Salvator Valeri and local masters such as Ahmed Ali Pasha, Halil Pasha, Osman Hamdi, Yervant Osgan and Ömer Adil Bey.

Keywords: Painter, Beyoğlu/Pera, Painting Exhibition, Criticism, Art History, Ottoman Empire, Celal Esad Arseven, Plastic Arts

Giriş

Oldukça geniş bir coğrafyaya hükmeden Osmanlı İmparatorluğu'nda siyasi, askerî ve kültürel hareketliliğin 20. yüzyıl başlarında hız kesmeden devam ettiğini söyleyebiliriz. İktidar mücadeleleri ve savaşların kararttığı İstanbul semalarında, yine de sanatın söyleyecek çok sözü olmuştur. 1873 yılında Ahmed Ali Paşa'nın çabaları ile açılan Batılı anlamda ilk küçük çaplı sergiyi, 1875 yılında daha geniş katımlı ikincisi izler. Sanayi-i Nefise Mektebi'nin açılışını (1883) takip eden yıllarda, öğrencilerin resim, heykel ve hakk eserlerinden oluşan mezuniyet sergileri öne çıkar. Akademi'nin salonlarında gerçekleştirilen yıl sonu mezuniyet sergileri, sanatseverlerin ve basın ilgi odağındadır. İstanbul'da sanat, özellikle Beyoğlu / Pera çevresinde bireysel ve yer yer küçük çaplı karma sergiler ile 1900 yılı başlarına kadar devinimini sürdürür.

19. yüzyıl başlarından itibaren, Batılı anlamda resim sanatının ivme kazandığını ve icracıların Beyoğlu / Pera merkezli olarak varlıklarını güçlendirdiklerini görmekteyiz. Beyoğlu'ndaki ticarethanelerin vitrinleri küçük birer sergi salonu, birer resim satış tezgâhı gibidir. Ustaların tabloları, yıl boyu Karlman, Lebon, Keller mağazaları gibi elit zümrenin sürekli uğradığı mekânların vitrinlerini süsler. Özellikle Fransız salonlarının yıllık sergilerine tanık olanların öncülüğünde, tadımlık hareketlerin yerini büyük bir sanatsal ziyafete dönüştüren Beyoğlu/Pera sergileri alır. 1901, 1902 ve 1903 yıllarında sanatçı ve eser bakımından son derece zengin üç sergi İstanbullular ile buluşur. Makalenin ana konusunu oluşturan 1902 sergisi, bu üç serginin en yüksek sanatçı ve eser sayısına sahip olanıdır.

1902 Beyoğlu / Pera Sergisi ve Eleştirisi

1902 senesinde, Beyoğlu'nda (Fotoğraf 1)¹ ikinci defa bir Güzel Sanatlar Sergisi'nin açılacağı ve serginin 15 Nisan-31 Mayıs² tarihleri arasında açık

1 Adolphe Thalasso, *Figaro Illustré Constantinople*, Octobre 1908.

2 *Ma'lûmât* gazetesinde yayınlanan makalede ise 15 Nisan-15 Haziran arası açık kalacağı ifade edilmektedir. Bkz. Celal bin Esad (Arseven), "Resim Sergisi/Salon", *Ma'lûmât*, S. 336, 1902, s. 1705.

1 Beyoğlu (Pera)

kalacağı; cumartesi ve salı günleri bilet sahiplerinin³, diğer günler ise ücretli olarak herkesin girebileceği basın yoluyla duyurulur. Ressamlardan, güzel sanatlar fikrinin ülkede gelişmesi için sergiye destek vermeleri istenir. Sergiye katılmak isteyen sanatçıların, cuma günleri Taksim'de 9 numaraya müracaat etmeleri gerektiği ifade edilir.⁴ Daha önce basın yoluyla açılacağı ifade edilen sergi, Beyoğlu Doğru Yol Posta Sokağı köşesinde, 417 numaralı handa, 14 Nisan 1902 tarihinde açılır.⁵ (Fotoğraf 2)⁶

14 Nisan günü, saat 17.00'de Fransız Sefiri tarafından yapılan bir konuşma ile sergi açılır. Sadece iki salonda gerçekleştirilen 1901 yılı sergisine göre, 1902 sergisinde eserler 4 salonda teşhir edilir. 1901 yılı sergisini düzenleyen isimlerin, 1902 sergisinde yine başrolü üstlendiklerini söylemeliyiz. Bu isimler arasında, Sultan II. Abdülhamid'in başressamı Fausto Zonaro, Mimar Alexandre Vallury, Sanayi-i

3 Bilet sahiplerine ayrı bir günün tahsil edilmesi ile ilk defa karşılaşılmaktadır.

4 Anonim, "Sanayi-i Nefise Salonu", 27 Teşrinisani 1317 / 10 Kânûn-ı evvel 1901, *İkdam*; Anonim, "Sanayi-i Nefise ve Bu Seneki Resim Sergisi", 30 Mart 1318 / 12 Nisan 1902, *İkdam*.

5 Anonim, "Sanayi-i Nefise ve Bu Seneki Resim Sergisi", 30 Mart 1318 / 12 Nisan 1902, *İkdam*; Anonim, "Resim Sergisi", 31 Mart 1318 / 13 Nisan 1902, *İkdam*; Anonim, "Resim Sergisi", 2 Nisan 1318 / 15 Nisan 1902, *İkdam*.

6 Osman Öndeş - Erol Makzume, *Osmanlı Saray Ressamı Fausto Zonaro*, YKY, İstanbul 2010, s. 59.

Nefise Mektebi hocalarından Salvatore Valeri, Ömer Adil Bey, Joseph Warnia-Zarzecki, Philippe Bello ve Ressam Leonardo De Mango vardır. Serginin resmî açılışında Fransız ve İtalyan sefaretle-
rinin değişik kademelerinde görevli temsilciler, Müze Müdürü Osman Hamdi Bey ve şehrin ileri gelenleri hazır bulunurlar.⁷ “Halkın İstekliliği - Büyük Başarı - Mimarının Sürekli Yetersizliği - Tasarım Sanatlarındaki Tür Çeşitliliği - Olmayan Nü - Çok Az Portre - Manzaranın Zaferi - Eleştirilenler ve Profesyoneller”⁸ anahtar kelimeler ile tanımlanan sergiye 30 sanatçı resim, 2 sanatçı heykel, 5 sanatçı da desen, gravür ve taş baskı olmak üzere toplam 325 eserle katılmıştır. Katılan sanatçılar ve eser sayıları aşağıda verilmiştir:

Resim: Ahmed Ali Paşa (5), Osman Hamdi Bey (1), Ömer Adil Bey (6), Ahmed Rifat Bey (4), Ahmed Ziya Bey (9), N. Alectorides (5), Madmazel Noarte Aslan (1), Madmazel Anna Aslan (1), Philippe Bello (21), Şevket (Dağ) Bey (3), Madam A. Copello de Lorme (8), R. Copello (11), Madmazel Thalia Floras (22), E. De Forcade (7), Paul Giese (8), Madmazel Hilda Guarracino (1), Halid Naci Bey (5), Halil Paşa (23), Hamdi Kenan (1), Kâmil Bey (2), Georges Lemare (8), Leonardo De Mango (33), Yervant Osgan (3), Madmazel Hélène Patriano (2), Madmazel Virginie Stolzenberg (8),

2 Fausto Zonaro, 1902 Beyoğlu/Pera Sergisi'nin afişi

Salvatore Valeri (5), Mühendis Lorenzo Valeri (14), J. C. Vasmagidis (5), Joseph Warnia-Zarzecki (12), Fausto Zonaro (31).

Heykel: Mesrur İzzet Şeneb Bey (10), Yervant Osgan (2).

Desen ve Gravür: Madmazel Lina Gabuzzi (22), B. Zanotti (17), Mösyö J. Kristidi (4), Madmazel D. Labella (3), Madam Deguzi (2).⁹

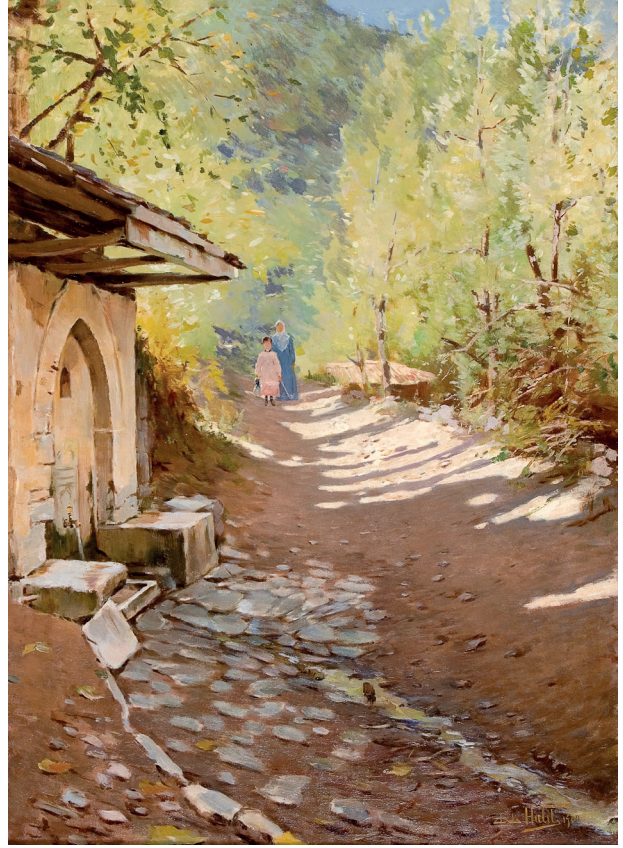
7 Anonim, “Resim Sergisi”, 2 Nisan 1318 / 15 Nisan 1902, *İkdam*.

8 Régis Delbeuf, *Les Artistes de Constantinople Salon de Pera Deuxième Année*, 1902, s. 17.

9 Anonim, *Deuxième Exposition Des Artistes de Constantinople Salon 1902 Catalogue*, 1902; Arseven, a.g.m., s. 1705-1708. *Ma'lûmât* gazetesindeki yazıda, sergiye katılan sanatçıların ve eserlerinin isimlerinin katalog şeklinde verildiğini görmekteyiz.

3 Halil Paşa, *Madam X*, 1889, 70 x 100 cm, karton üzerine yağlıboya ve pastel, Sakıp Sabancı Müzesi

4 Halil Paşa, *Çeşme Başı*

Salondaki Türk ve yabancı ressamalar arasında sanatsal yetisinden övgü ile bahsedilen ilk sanatçı Miralay Halil Bey'dir (Halil Paşa, 1857-1939). A Salonu'nda bulunan eserleri arasında, Paris Sergisi'nde ödül almış olan ve o serginin 1514 numarasını üzerinde taşıyan, pastelle yapılmış *Kadın Portresi* (Fotoğraf 3) dikkat çekici bulunur. Sanatçının *Çeşme* (Fotoğraf 4) adlı resminde, çeşmenin yola düşen gölgesindeki şeffaflık, ağaçların rengârenk yeşilliği, gölge ile güneş alan ağaçlar arasındaki renk uyumu mükemmel olarak nitelenir. Halil Paşa'nın *Balıktan Sonra*, *Genç Balıkçılar* (Fotoğraf 5), *Fırtınadan Sonra Bostancı Sahili* (Fotoğraf 6), *Deniz*, *Dere*, *Miss ...'nin Portresi*¹⁰ isimli resimleri başarılı bulunur. Halil Paşa'nın *Fırtınadan Sonra Bostancı Sahili* adlı tablosunda ustaca terkibe vurgu yapılır. İki plaj ve birkaç büyük dalgadan başka bir şeyin betimlenmediği bu tabloda, sadelik ve resim

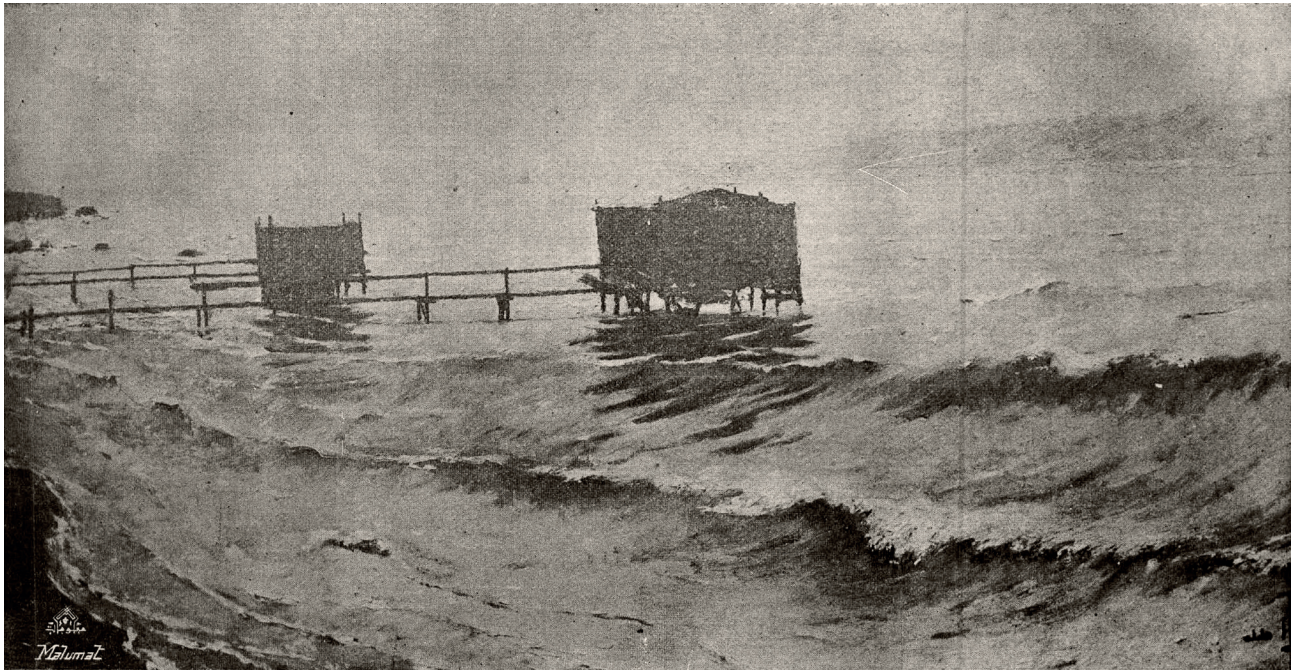
kurallarının hâkim olduğu ifade edilmektedir. Tabloda, adeta dalgaların sesinin işitildiği ve havanın teneffüs edildiği belirtilir. Hatların ve renklerin uyumu takdir edilmektedir. *Deniz* resmi için, yaz günlerine özgü olan denizin güneşli maviliğine ve bu rengin sandalla olan uyumuna dikkat çekilir. Sanatçının tablolarının sergi salonunda konumlanması ise eleştirilir. Halil Paşa'nın sergilerdeki eserleri için ışığın daima yukarıdan gelmesi gerektiği belirtilir. Sergideki pencerelerin ise gayet alçak olması nedeniyle ışığın binanın içine yeterince gelmediği, bu nedenle sanatçının tablolarının izleyici üzerinde gerekli tesiri yaratmadığı savlanır. Ayrıca ışığı fazla alan tablolarının ise adeta hiç görülmediği tespiti yapılır. Sanatçının yapıtları uygun bir ışık altında sergilenirse güzelliklerinin birkaç kat daha artacağı savunulur.¹¹

10 Bu kadın, Üsküdar Amerikan Okulu'nun Müdiresi Madam Patrick'tir. Bkz. Delbeuf, a.g.e., s. 91.

11 Anonim, "Resim Sergisi", 2 Nisan 1318 / 15 Nisan 1902, *İkdam*; Arseven, "Sergideki Resimler", 5 Nisan 1318 / 18 Nisan 1902, *İkdam*; Arseven, a.g.m., s. 1721-1722; Delbeuf, a.g.e., s. 84-93.

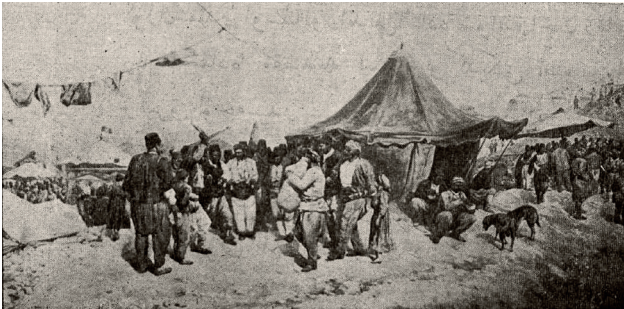
5 Halil Paşa, *Genç Balıkçılar*

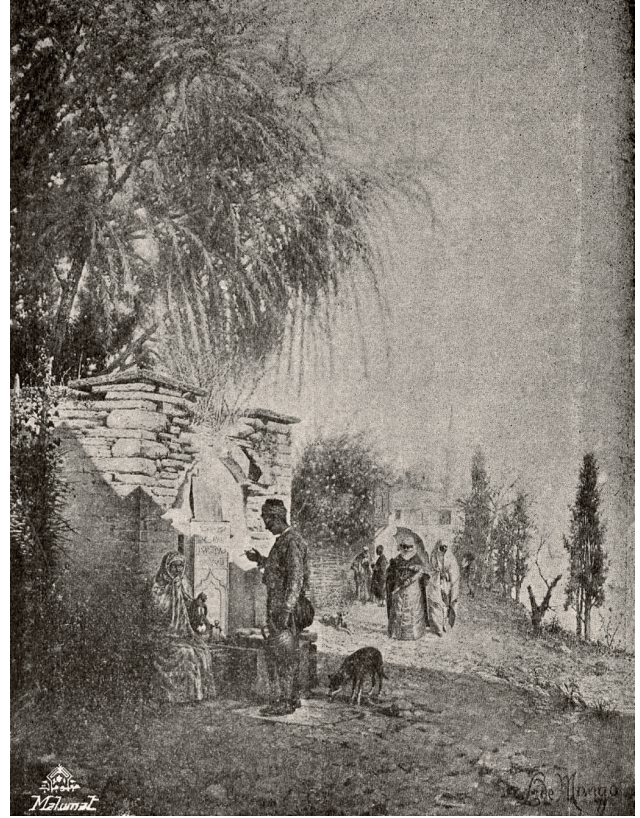
6 Halil Paşa, *Fırtınadan Sonra Bostancı Sahili*

7 Philippe Bello, *Çakmakçılar Yokuşu*

8 Philippe Bello, *Paskalyanın İkinci Günü (Hamal Bayramı / Hamalların Cümbüşü)*

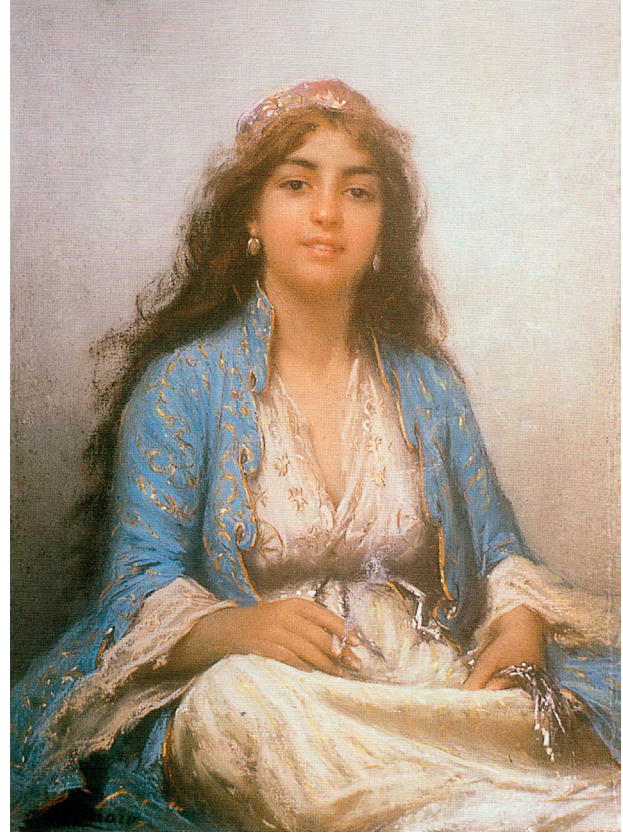
9 Leonardo De Mango, *Çeşme*

A Salonu'nda eserleri yer alan diğer bir sanatçı olan Philippe Bello'nun (1831-1909) suluboya resimleri, beğenilerin odağındadır. Peyzajist sanatçının *Çakmakçılar Yokuşu*'nu (Fotoğraf 7) betimleyen açık ve ışıklı kompozisyonunda, gökyüzünün maviliği ile giderek mavileşen yolun uyumu, sanatçının yetkinliği olarak nitelenir. Ressamın diğer önemli eserleri arasında *Paskalyanın İkinci Günü (Hamal Bayramı / Hamalların Cümbüşü)* (Fotoğraf 8)¹² ve *Köy Yaşamı* sayılmaktadır.¹³

Leonardo De Mango (1843-1930), daha fazla ışık, daha fazla güneş görmek istediği için büyüklü cazibesi ile insanı kendisine çeken ve neredeyse her zaman cazibesini koruyan Doğu'ya gelmiştir. Suyun ve gökyüzünün mavisi, açık havanın saydamlığı, kısacası açık tonların tümü sanatçının yapıtlarında gözlemlenebilir. Tablolarında detaycılığı gözden kaçmayan ve

12 Aynı eseri, 1908 tarihli *Figaro Illustré Constantinople*'de de görmekteyiz.

13 Arseven, "Sergideki Resimler", 5 Nisan 1318 / 18 Nisan 1902, *İkdam*; Arseven, a.g.m., s. 1722-1723; Delbeuf, a.g.e., s. 50-58.

10 Fausto Zonaro, *Otoportre*11 Fausto Zonaro, *Oriental*, pastel, 88 x 64,5 cm, Suna ve İnan Kıraç Koleksiyonu

tabiatı en ufak ayrıntısına kadar taklit etmeye çalışan sanatçının *Çeşme* (Fotoğraf 9)¹⁴, *Bir Han İçi* ve *Büyü-kada'dan Bir Köşe* isimli tabloları beğenilir.¹⁵

Madmazel Nevaret / Nivart Aslan ile Madmazel Anna Aslan'ın kömür kalem ile yapılmış iki etüdü¹⁶ ve Hilda Guarracino'nun resmettiği çiçeklerle süslenmiş olan paravanı takdir görür.¹⁷

B Salonu'ndaki sanatçılar içinde ser-ressam (başressam) Fausto Zonaro'nun (Fotoğraf 10)¹⁸

14 Aynı eseri, Thalasso'nun *Figaro Illustré Constantinople* (Oktobre 1908); *Türkische Kunst*, (Beckmann, Berlin 1910) ve *Lart Ottoman Les Peintres de Turquie* [(tıpkıbasım), ed. Nezih Başgelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1988] adlı yayınlarında da görmektediriz.

15 Arseven, "Sergideki Resimler", 5 Nisan 1318 / 18 Nisan 1902, *İkdam*; Arseven, a.g.m., s. 1723; Delbeuf, a.g.e., s. 101-110.

16 Arseven, a.g.m., s. 1723.

17 Arseven, "Sergideki Resimler", 5 Nisan 1318 / 18 Nisan 1902, *İkdam*; Arseven, a.g.m., s. 1723; Delbeuf, a.g.e., s. 49-50.

18 Thalasso, *Türkische Kunst*, Beckmann, Berlin 1910, s. 20; Öndeş - Makzume, a.g.e., s. 351.

eserlerini, sadece izleyicilerin değil, her ressamın görmesi istenilmektedir. Sergideki eserleri içinde sabahın erken saatleri içinde betimlenmiş balıkçıları gösteren *Üsküdar'da Balıkçılar* ile *Beşiktaş'ta Balıkçılar* çalışmalarından övgü ile söz edilmektedir. *Beşiktaş'ta Balıkçılar*'ın kompozisyonu ise şu cümlelerle tanımlanmaktadır:

"Sabahın soğuk ve rutubetli havası, denizin henüz oynamamış olan sakin suları, kayık ve balıkçıların daha henüz ne olduğu ayırt edilemeyen reng-i müphemleri, tasvirde, hayalde öyle bir şiir tevlid (meydana getirme) ediyor, öyle bir hiss-i garip uyandırıyor ki insan kendisini yeni uyanmış, sabahın taze, yeni ümidiyle okşanmış görüyor, adeta deniz havası teneffüs ediyor. Adeta bulutlar arasında güneşin zuhuru bekliyor."¹⁹

19 Arseven, "Sergideki Resimler", 5 Nisan 1318 / 18 Nisan 1902, *İkdam*.

12 Fausto Zonaro, *Bayram*, 1899, 120 x 180 cm, T.Ü.Y.B.

Sanatçının asıl dikkat çekilen eserleri, ilkbahar temalı manzara serisidir. Her biri, doğanın ve yaşamın yenilenmesinin ilahisi gibidir. Zonaro'nun beğenilen yapıtları arasında *Mezarlık Sokağı* isimli tablosu da zikredilmektedir. Işık ve gölge plastiksinin güçlü bir örneği olan bu tabloda, koyu elbiseli şahıs iki boyutlu düzlemde dışarı çıkacak kadar somut bulunur. Tabloda uzakta kullanılan birkaç şahıs ile başarılı bir derinlik yaratıldığı ifade edilmektedir. Sanatçının pastel çalışması olan *Şark Kıyafeti / Oriental* (Fotoğraf 11)²⁰ ile Doğulu rakkaseleri betimlediği tabloları kuvvetli ve dikkat çekici bulunur. Zonaro'nun uzun bir çalışma sonucunda yaptığı *Bayram* tablosundaki (Fotoğraf 12)²¹ kişilerin yüzlerindeki ifade, adeta güneş altındaki yorgunluklarını izleyicide hissettirecek derecede başarılı görülür.²²

20 Öndeş - Makzume, a.g.e., s. 222.

21 Öndeş - Makzume, a.g.e., s. 245.

22 Arseven, "Sergideki Resimler", 5 Nisan 1318 / 18 Nisan 1902, *İkdam*; Arseven, a.g.m., s. 1723; Delbeuf, a.g.e., s. 139-151; Anonim, "Resim Sergisi", 2 Nisan 1318 / 15 Nisan 1902, *İkdam*.

Sanayi-i Nefise Mektebi hocalarından Salvatore Valeri'nin (1856-1946) B Salonu'nda yer alan eserleri, hocalığına yakışır bulunmaktadır. 1901 sergisine değer katan sanatçılar arasında sayılan ressamın eserlerinin, geçen seneki sergide hayranlık duyulan yapıtlarının tekrarı niteliğinde olduğu değerlendirilir. Büyük bir sabırla her noktasına kadar ayrıntılı ele alınmış olan resimler, fotoğraf kadar tabiata yaklaşmış olarak tanımlanır. Mühendis olmasına rağmen, kardeşi Lorenzo Valeri'nin *Anadolu Hisarı*, *Cami Avlusu*, *Üsküdar Sokakları* ve *Haydarpaşa'da Kış* isimli yapıtları takdir edilmektedir.²³

Kadın ressamlar içinde Münih ekolü eğitimini yansıtan eserleri ile dikkat çeken Thalia Floras'ın tabloları oldukça beğenilir. Bu ressamın geçen seneki sergide yer alan eserlerini bilenlerin, bu seneki eserlerini beğenmeyebilecekleri savlanır. Fakat bu durumun bir gerilemeden ziyade ilerleme olduğunu izleyicilerin fark edecekleri ifade edilir. Eski tarzda yapmış olduğu *Matmazel Th.'nin*

23 Arseven, "Sergideki Resimler", 5 Nisan 1318 / 18 Nisan 1902, *İkdam*; Arseven, a.g.m., s. 1724; Delbeuf, a.g.e., s. 120-126.

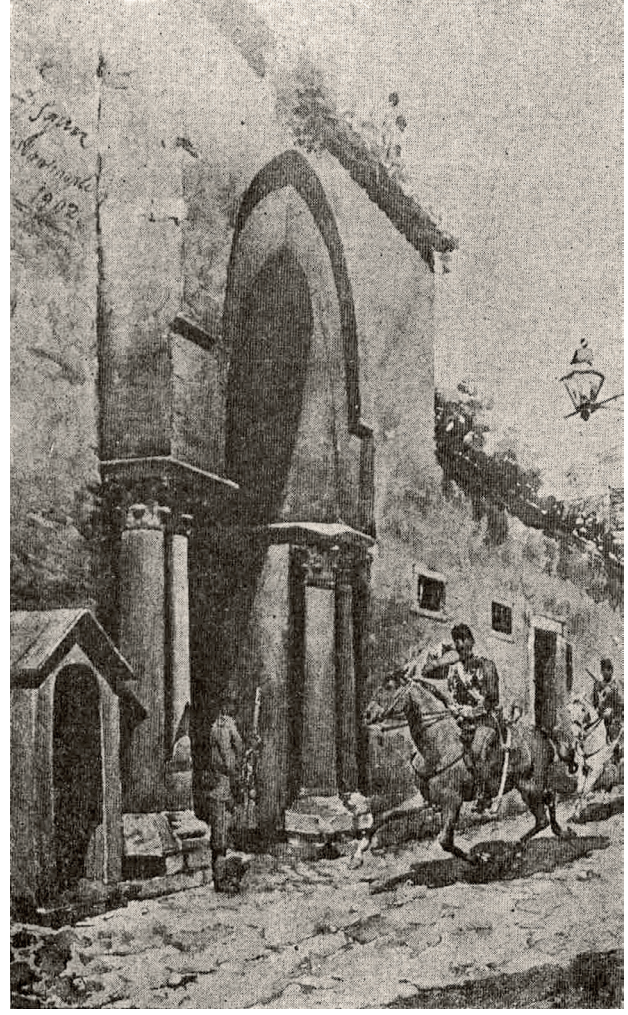
13 Thalia Floras, Doktor F'nin Portresi

14 Thalia Floras, Mavi Prenses

Portresi ile Doktor F'nin Portresi (Fotoğraf 13) ressamlıktaki kuvvet ve zekâsını gösterir. Yeni tarz yaptığı resimler arasında *Mavi Prenses*'i (Fotoğraf 14) fevkalade güzel bulunur. Özellikle bu resmin çerçevesi ile olan uyumuna dikkat çekilerek, sergideki bazı resimlerin çerçeveleri ile uyum sorunu yaşadığı vurgusu yapılır:

“Mesela suluboya etüde eksiz ve dar ceviz taklidi bir çerçeve geçirildiği görülüyor. Hâlbuki açık renklerle yapılan suluboya resmi, beyaz veya tabii tahtadan yapılmış bir çerçeveye geçirilmelidir...”

15 Yervant Osgan, Selam Dur

Yağlıboya ufak bir etüt her halde ince ve zayıf bir çerçeveden ziyade kalın ve derin bir çerçeveye yarasacaktır...” Sanatçının sergide yer alan diğer yapıtları olan *Genç Kız Başı* (pastel) ve *Genç Kız Profili*'nden övgü ile söz edilmektedir.²⁴

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin heykeltıraş hocalığı Yervant Osgan (1855-1914) tarafından yapılan iki heykel, modelaj açısından son derece kuvvetli bulunur. Beyoğlu/Pera sergilerinde iki senedir tek heykel teşhir eden sanatçı olarak anılmaktadır. Osgan'ın heykeli, canlandırmadaki başarısı nedeniyle takdir görür. Bu büstler, Müze Müdürü Osman Hamdi Bey ve Osmanlı Bankası eski müdürünü

24 Arseven, “Sergideki Resimler”, 5 Nisan 1318 / 18 Nisan 1902, *İkdam*; Arseven, a.g.m., s. 1724, 1726; Delbeuf, a.g.e., s. 64-65.

16 Georges Lemare, *Çocuk Başı*17 Joseph Warnia-Zarzecki, *Güle Güle Maria*18 Ömer Adil Bey, *Dinlenmenin Faydası (İplik Yapan Kız)*

betimlemektedir. Heykelleri ile tanıdığımız Osgan'ın, sergide üç adet resminin teşhir edilmesi, her ne kadar heykeltıraşlık izleri taşısalar da, dikkate değer bulunur. *Selam Dur* (Fotoğraf 15) isimli tablosu bu bağlamda örneklenmektedir.²⁵

Georges Lemare'in (1866-1942) çoğu Tunus'a ait betimlemelerden oluşan eserleri içinde yer alan *Çocuk Başı*, (Fotoğraf 16) renklerindeki sadelik, şeffaflık ve masumiyete yakışır çizgiler taşıması bakımından mahirane bulunmaktadır. *Tourbet Sokağı (Tunus)* isimli küçük tablosunda ise ışığı abartılı ve koyu tonda kullanmasına rağmen, güneşin ateşini hissettirecek kadar sıcak renklerle işlenmiş olduğu ifa edilmektedir. *Dönüş (Tunus)* ve *St. Cucufat'da Gölet*²⁶ adlı gece resimlerinde ise hoş bir şiiri çağrış-

tıran yaklaşımlar mevcuttur. Mehtabın hafif ışığı altında parlayan gece mavisi ile uyumlu diğer renkler fevkaladedir. Sanatçının 145²⁷ numaralı eserindeki çizgiler abartılı bulunmuş ve aralarındaki oran başarısız olarak değerlendirilmiştir.²⁸

Madam N. Lemare'in 152²⁹ numaralı gece resminde, mehtabın mavi ışığı altında parlayan renklerle içindeki hayali betimleme şiirsi bulunur.³⁰

C Salonu'nda J. Warnia-Zarzecki'nin felsefi resimleri izleyicisiyle buluşur. Kasvetli bir cenaze duası hissi yüklü resimlerin sahibidir. Her birinin bir felsefi fikre dayandığı ifade edilen bu tablolar, sanatçının şiir ve felsefedeki bilgisinin birer yansıması olarak değerlendirilmektedir. Resimlerinin "statik" yönden

25 Anonim, "Resim Sergisi", 2 Nisan 1318 / 15 Nisan 1902, *İkdam*; Arseven, "Sergideki Resimler", 5 Nisan 1318 / 18 Nisan 1902, *İkdam*; Arseven, a.g.m., s. 1726; Delbeuf, a.g.e., s. 111-114.

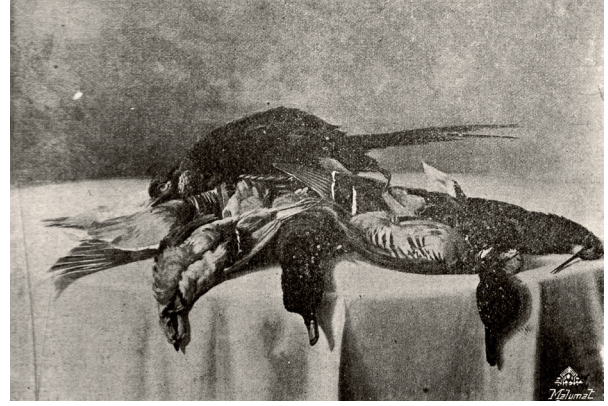
26 1902 Beyoğlu Sergisi Kataloğu'nda, 152 numarada, "St. Cucufat'da Gölet (Madam N. Lemare tarafından)" ismi ile kayıtlıdır.

27 1902 Beyoğlu Sergisi Kataloğu'nda "Portre" ismi ile yer alır.

28 Arseven, "Sergideki Resimler", 5 Nisan 1318 / 18 Nisan 1902, *İkdam*; Arseven, a.g.m., s. 1726-27; Delbeuf, a.g.e., s. 96-100.

29 1902 Beyoğlu Sergisi Kataloğu'nda ismi "St. Cucufat'da Gölet"tir.

30 Arseven, a.g.m., s. 1727.

19 Halid Naci, *Bir Kahvehane / Kafe İçi*20 Kâmil Bey, *Kuşlar (Oyun)*21 Ahmed Ziya Bey, *Sultan Ahmed Camii*

daha kuvvetli olduğu ileri sürülen Warnia'nın, güçlü ve ciddi *Güle Güle Maria'sı* (Fotoğraf 17) ve *Yvonne* isimli tablosu, önemli çalışmaları arasında sayılmaktadır.³¹ Dinî konseptli *Finis Vanitatum / Herşey Boş'u* oldukça parlak, *Zavallı Hemşirem Kathina* isimli çalışması ise sıcak bir resim olarak tanımlanır.³²

Ömer Adil Bey'in (1868-1928) 1901 sergisine göre daha doğru konu ve eserler ile sergiye katıldığı ifade edilmektedir. Sanatçının gergef işlemekten yorulup minderin üstüne gelişigüzel uzanan genç bir kızı betimlediği *Dinlenmenin Faydası (İplik Yapan Kız)* (Fotoğraf 18) beğenilir. Odadaki her bir parçanın samimi bulunduğu yapıtta, kumaşların doğallığı, bakır mangalın parlaklığı, özellikle mangal

içindeki ateşin gerçekliği, ressamın başarısını pekiştirmektedir.³³ Şark tarzında döşenmiş bir odayı betimlediği *Üsküdar'da Bir Pencere* isimli yapıtı etkileyici bulunmaktadır.³⁴

Günden güne ilerleyen Türk ressamlar arasında gösterilen Hamdi Kenan Bey, Kâmil Bey, Halid Naci Bey, Ahmed Ziya Bey ve Şevket (Dağ) Bey'in eserleri beğenilmektedir. Halid Naci'nin *Bir Kahvehane / Kafe İçi*, (Fotoğraf 19) Kâmil Bey'in *Kuşlar (Oyun)*, (Fotoğraf 20) Ahmet Ziya Bey'in peyzaj harikası *Sultan Ahmed Camii* (Fotoğraf 21) ve

31 Arseven, "Sergideki Resimler", 5 Nisan 1318 / 18 Nisan 1902, *İkdam*; Arseven, a.g.m., s. 1727.

32 Anonim, "Resim Sergisi", 2 Nisan 1318 / 15 Nisan 1902, *İkdam*.

33 Arseven, "Sergideki Resimler", 5 Nisan 1318 / 18 Nisan 1902, *İkdam*; Arseven, a.g.m., s. 1727; Delbeuf, a.g.e., s. 130-138.

34 Anonim, "Resim Sergisi", 2 Nisan 1318 / 15 Nisan 1902, *İkdam*; Delbeuf, a.g.e., s. 133-35.

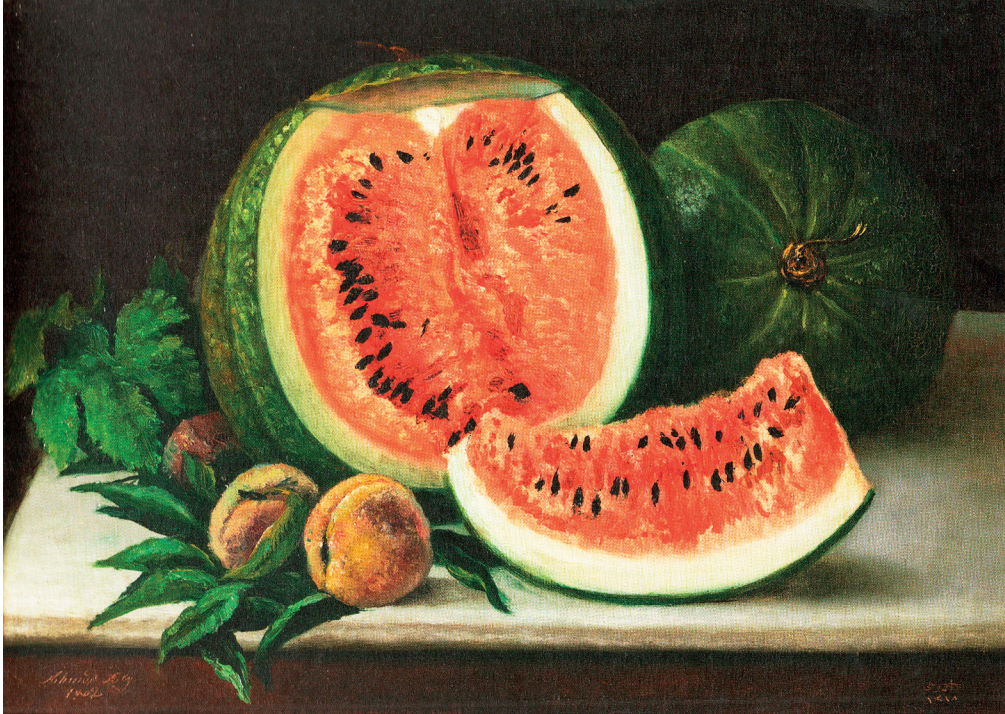
22 Şevket Dağ, *Ayasofya Camii-i Şerifi Dâhili*

Şevket (Dağ) Bey'in *Ayasofya Camii-i Şerifi Dâhili* (Fotoğraf 22) isimli resimlerinden övgü ile söz edilmektedir. Şevket Dağ'ın eseri, caminin içini, kemerlerini, sütunlarını, halılarını ayrıntılı betimlemesi bakımından hayran olunacak bir yapıt olarak ifade edilir.³⁵

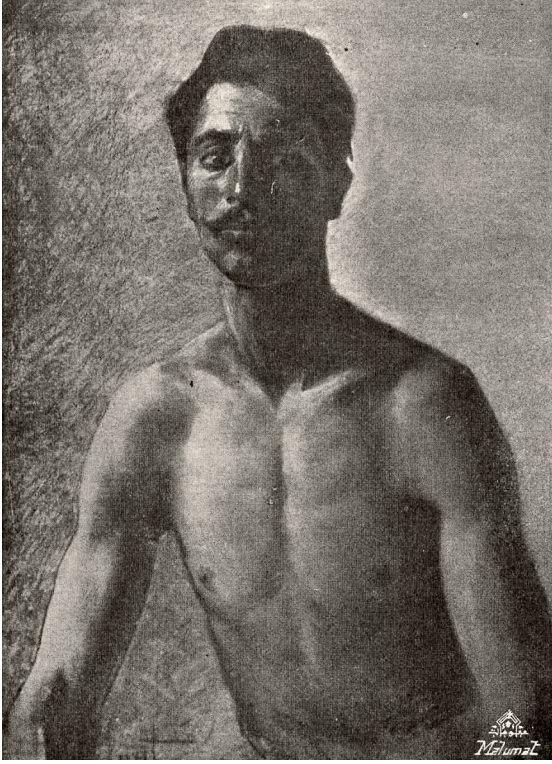
Fontaiebleau ekolü etkisindeki Mösyö M. Forcadé'nin, peyzajda kendine has bir stili olduğu ifade edilmektedir. Renkleri ve ayrıntıdaki gözle görülür sadeliği, peyzajlarda aranılan özelliklerden olduğu düşünüldüğünde, eserlerinin güzel olduğu yorumu yapılmaktadır. Madam ve Mösyö Copello De Lorme imzası altındaki tablolar arasında, Bayan Copello'nun yapıtları, kocasının tablolarından daha başarılı bulunur. Madmazel Hellé Patriano, mükemmel eserler meydana getirebilecek yetekte görülmektedir.³⁶

35 Anonim, "Resim Sergisi", 2 Nisan 1318 / 15 Nisan 1902, *İkdam*; Arseven, "Sergideki Resimler", 5 Nisan 1318 / 18 Nisan 1902, *İkdam*; Arseven, a.g.m., s. 1727; Delbeuf, a.g.e., s. 37-40, 59-61, 93-95.

36 Arseven, a.g.m., s. 1728; Delbeuf, a.g.e., s. 62-64, 71-73.

23 (Şeker) Ahmed Ali Paşa, *Natürmort / Meyve*

24 Ahmet Rifat, *Etüt*

D Salonu'nda ise (Şeker) Ahmed Ali Paşa'nın (1841-1907), hocaları olan Gérôme ve Boulanger'in etkileriyle ürettiği Fontainebleau ekolündeki seriyi devam ettirdiği yorumu yapılır. Paris Sergisi'nde teşhir ettiği ve hâlâ üzerindeki 15 numarayı taşıyan *Meyve* isimli natürmortu, (Fotoğraf 23) izlemeye değer olarak nitelendirilir. Paris'te sergilenen bazı yapıtlarını tekrar teşhir eden Ahmed Ali Paşa'nın büyük bir tabloyu birkaç saat içinde bitirmesindeki hızı ve yeteneğine vurgu yapılmaktadır.³⁷

D Salonu'ndaki diğer resimler içinde Binbaşı Ahmed Rifat Bey'in, belki de tek nü yapıt kabul edilebilecek erkek portresi (Fotoğraf 24) desen olarak başarılı bulunur. Sanatçının diğer etütleri, portre ve figür konusunda üstatlığını ispatlayan eserler olarak gösterilir. Aynadan çalıştığı 16³⁸ numaralı otoportresi, ayrıntılardaki başarısı ve realist yaklaşımı nedeniyle kutlanmaktadır.³⁹

25 N. Alectorides, *Geçmiş ve Gelecek için Dua*26 N. Alectorides, *Talim*

37 Arseven, a.g.m., s. 1728-29; Delbeuf, a.g.e., s. 114-118.

38 1902 Beyoğlu Sergisi Kataloğu'nda adı "Etüt"tür.

39 Arseven, "Sergideki Resimler", 5 Nisan 1318 / 18 Nisan 1902, *İkdam*; Arseven, a.g.m., s. 1729; Delbeuf, a.g.e., s. 36-37.

27 J. C. Vasmagidis, *Baş, Etüt*28 Virgine Stolzenberg, *Bir Operasyon - Hareket*

Ürgüp kazasının Cemil karyesinde doğmuş olan Alectorides, yeni neslin genç ve yetenekli ressamı arasında gösterilir. Sanayi-i Nefise Mektebi'nde eğitim gördükten sonra Ressam Zonaro'dan dersler alan sanatçının, hocasını taklit eder bir şekilde çalıştığı, resimlerinde ise bu etkiyi görmeyen mümkün olduğu ifade edilmektedir. Alectorides'in eserleri içinde *Geçmiş ve Gelecek için Dua* (Fotoğraf 25) ve *Talim*⁴⁰ (Fotoğraf 26) tabloları, anılması gereken yapıtlar arasında gösterilmektedir. Alectorides'in *Geçmiş ve Gelecek için Dua* isimli eserinde dua eden ihtiyar bir kadınla genç bir kız betimlenmiştir. İhtiyar kadın bakışlarını aşağı kaydırırken başı öne eğilmiştir. Sanki işlediği günahların affını dileyen bir tavırda resmedilmiştir. Genç kız ise bilakis bakışlarını ümide kılavuzluk eden semaya doğru kaldırmıştır. Tablonun terkip ve tasvirdeki yetkinliği, konunun sınırlanışı

40 1902 Beyoğlu Sergisi Kataloğu'nda, 30 numarada kayıtlı eserin ismi "Portre, Etüt"tür.

ve renk dağılımındaki uyumu, "sergide bir ödül verilseydi ödülü alacak eser" olarak gösterilmesine neden olur.⁴¹

D Salonu, Zonaro'nun Alectorides gibi sanat dünyasına kazandırdığı bir başka yetenek olan J. C. Vasmagidis'in eserlerine ev sahipliği yapmaktadır. Hem Alectorides hem de Vasmagidis'in yapıtları yakından incelendiğinde, dindar/sofu yanlarının ağır bastığını görmek mümkündür. "İnsanlık azizleri" olarak tanımlanan Prometheus ve Hz. İsa portrelerinde bu etki hissedilmektedir. Sanatçının *Baş, Etüt*⁴² (Fotoğraf 27) isimli yapıtı, hayal gücü kuvvetli eserleri arasında sayılmaktadır.⁴³

41 Anonim, "Resim Sergisi", 2 Nisan 1318 / 15 Nisan 1902, *İkdam*; Arseven, "Sergideki Resimler", 5 Nisan 1318 / 18 Nisan 1902, *İkdam*; Arseven, a.g.m., s. 1730-32; Delbeuf, a.g.e., s. 41-45.

42 1902 Beyoğlu Sergisi Kataloğu'nda 221 numaralı eserdir.

43 Arseven, "Sergideki Resimler", 5 Nisan 1318 / 18 Nisan 1902, *İkdam*; Arseven, a.g.m., s. 1732; Delbeuf, a.g.e., s. 126-129.

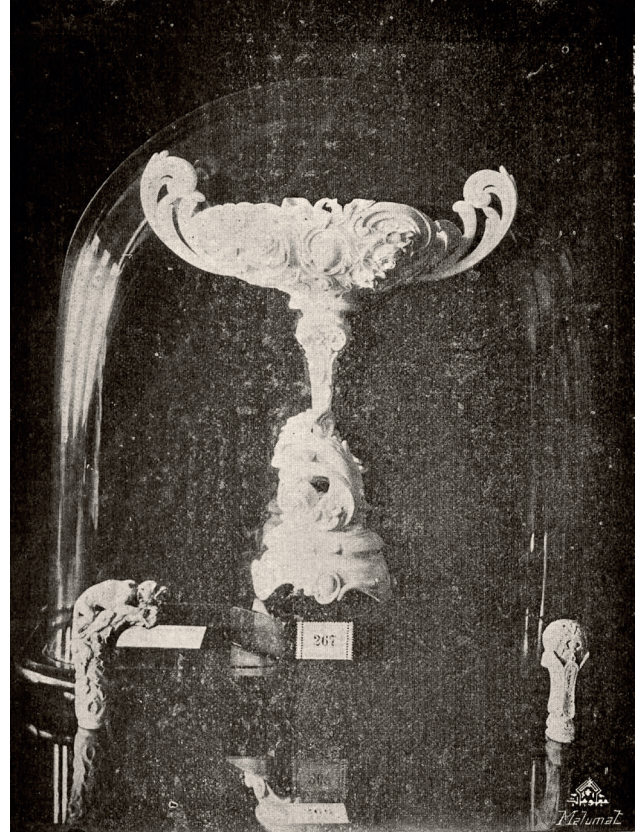
29 Paul Giese, *Durgun Göl*

D Salonu'nda ilk kez eser teşhir eden, Guillet Akademi ve Napoli Güzel Sanatlar Okulu eğitilmiş Madmazel Virginie Stolzenberg'in ressamlığa olan istek ve gayretinin eserlerinde göze çarptığı belirtilmektedir. Büyük boyutlu eserleri arasında yer alan, atmosferi biraz loş olmakla birlikte konusu gayet açık bulunan *Bir Operasyon - Hareket* (Fotoğraf 28) isimli realist yapıtı, sanatçının kendine has renk ve işçiliği yansıması bakımından beğenilmektedir.⁴⁴

Yabancı ressamlar arasında "renkleri küçük küçük parçacıklar halinde yan yana koyarak yeni tarz resim" (empresyonizm/pointillism/noktacılık) çalıştığı ifade edilen Paul Giese'nin *Kazazede'nin Nişanlısı* ve *Durgun Göl* isimli yapıtları hayalperestlik ürünleri olarak tanımlanır. *Durgun Göl* (Fotoğraf 29) isimli yapıtını tanımlayan cümleler son derece edebidir:

"Gecenin maviliğini giymiş bir göl, bu su içinden fırlamış sazlar içinde bir peri, elinde harp. Gölün bir tarafında bulunan hane içinde kızıl bir ışık. Köşkten göle doğru uzun, büyük merdivenlerde birçok timsal-i ruh harpın sedasını dinleyerek yavaş yavaş merdivenlerden iniyorlar. Kimi bu mavi göle girmiş, kimi girmek üzere. Kimi başına kadar gömülmüş, gözlerini kapamış, uykuya dalmış. Filhakika insan da uykuya daldığı vakit tatlı bir nağmenin hatırasıyla okşanan ruhi bir hal ile kendinden geçer ki işte bu tablodaki fikr-i takdir hayali ise gerek renk ve

44 Arseven, a.g.m., s. 1732; Delbeuf, a.g.e., s. 118-120.

30 Mesrur İzzet Ebu Şeneb Bey, Lüle Taşı Vazo, 14. Louis stili

gerek eşkâl de o kadar gariptir. Şüphesizdir ki tab'atta böyle bir levhaya asla tesadüf edilemez. Zaten bir mahsul-ü hayal olan böyle tasviri olan bir fikri de ancak bu suretle resmetmek muvafık olur."⁴⁵

Sanayi-i Nefise Mektebi öğrencileri arasında yer alan Mesrur İzzet Bey'in beyaz taş üzerine hakettiği dekoratif heykelleri beğenilir. 266 numaralı çubuk takımı ile 267 numaralı (Fotoğraf 30) vazosu, nadide ve iyi çalışılmış yapıtlar olarak nitelenmektedir.⁴⁶ Akik taşlar üzerine hakettiği resimler ile öne çıkan ve babası sarayda gravür ustası olan B. Zanotti'nin *Güzel Helen*'i, ustaca yapılmış bir eser olarak değerlendirilir.⁴⁷ Bir başka gravür ve karakalem ustası, Leduc vitrininde teşhir ettiği eserleri ile

45 Arseven, "Sergideki Resimler", 5 Nisan 1318 / 18 Nisan 1902, *İkdam*; Arseven, a.g.m., s. 1732; Delbeuf, a.g.e., s. 74-78.

46 Arseven, "Sergideki Resimler", 5 Nisan 1318 / 18 Nisan 1902, *İkdam*; Arseven, a.g.m., s. 1732; Delbeuf, a.g.e., s. 165-168.

47 Arseven, a.g.m., s. 1732; Delbeuf, a.g.e., s. 163-164.

31 Lina Gabuzzi, *Bir Dere*

tanınan Lina Gabuzzi'dir. Fotoğrafın icadının gravürçüleri zor duruma soktuğu, lakin hâlâ alıcısının olması nedeniyle sanatçıların işlerinin bir parça görüldüğü ifade edilmektedir. Gabuzzi'nin *Bir Dere* (Fotoğraf 31), *Mösyö M...nin Tasviri*, *İstanbul Limanı*, *Büyükada'da Bir Sokak*, *Kış Etkisi*, *Türk Kadını* ve *Üsküdar Mezarlığı*⁴⁸ resimleri ile tezhibi takdir görmektedir.⁴⁹ Sergide yapıtları beğenilen diğer sanatçılar arasında Celal Bey (İbn El-Said), Canuti ve Cristidi zikredilmektedir.⁵⁰

Sonuç olarak 20. yüzyıl başı, sanat açısından İstanbul için oldukça hızlı başlamıştır. İkinci sergi, 1901'deki ilk serginin bıraktığı olumlu izlenimleri, kaldığı yerden daha üste taşımıştır. Tutulan ziyaretçi istatistikleri incelendiğinde, 1902 Beyoğlu / Pera Sergisi'nin oldukça ilgi gördüğünü savlayabiliriz. İlk hafta 2.796, ikinci hafta ise 2.460 kişinin ziyareti, bugün bile bir sergi için son derece anlamlı sayılardır.⁵¹ Sergiye sadece halkın değil, Devlet-i Aliye'nin ileri gelenleri ve yabancı elçilik görevlilerinin yakından ilgi gösterdikleri ortadadır.

36 sanatçının⁵² 325 yapıtı⁵³ ile bir sanatsal bayrama dönüşmüş olan bu etkinliği her açıdan takdir etmek gerekir. Beyoğlu / Pera sergileri, 20. yüzyıl başı Osmanlı Devleti ileri gelenlerinin sanata yaklaşımını anlamak, resim sergilerinin ilerlemesini görebilmek için bize doğru ve çelişkisiz veriler sunmaktadır.

Resim örneklerinin yoğun olduğu sergide az sayıda da olsa heykel ve gravür örneklerine rastlamak, bir sergideki çeşitlilik açısından oldukça önemlidir. Pek çok resmin daha serginin ilk günlerinde satılmış olmasını, sanatçıların ve üretimlerinin değer bulduğuna yorumlamalıyız. Lakin Régis Delbeuf'un⁵⁴ ifade ettiği gibi, alıcıların çoğunluğunu yabancılar oluşturmaktadır. Alıcılarının yabancı olduğu İstanbul sanat piyasasında, 1916'da başlayacak olan Galatasaray resim sergilerine kadar ressamların çoğunluğunun gayrimüslim ve yabancılardan oluştuğunu söylemeliyiz. Manzaraların ağırlıklı olduğu sergide, nü resme rastlamamaktayız.

Eleştirmenler tarafından sanatçıların hem yaşamları hem de üretimlerinin yakından takip edildiği anlaşılmaktadır. Zaman zaman sanatçıların kısa biyografileri verilerek sanatsal geçmişlerine vurgu yapılmaktadır. Sanatçının yapıtlarında önceki yıllara göre bir üslup değişimi var ise mutlaka irdelenmektedir. Bu bağlamda eleştirmenlerin Avrupa'da ortaya çıkan yeni akımları ve özelliklerini yakından takip ettiklerini söyleyebiliriz.

Beyoğlu/Pera sergileri, kökleri Osmanlı topraklarında çok derin olmayan sergi kültürünü geniş katılımlı olarak sürdürmeleri ve yeni sanatsal birlikliklere doğru ivme yaratmaları sebebiyle sanat tarihimiz açısından oldukça önemlidir.

52 Yervant Osgan hem heykel hem de resim teşhir ettiği için tek sayılmıştır.

53 Katalogda belirtilen bazı eserlerin sergi açılışında olmadığını, daha sonradan salonlara getirildiğini eleştirmenlerin makalelerinden anlamaktayız. Bu nedenle katalogda belirtilen tüm eserlerin sergilenip sergilenmediği ya da katalog dışı yapıtların daha sonradan sergiye dâhil edilip edilmediği noktasında kesin bir ifade kullanmak doğru değildir.

54 "Doğu resme ilham olur ama resim satın almaz" (Seza Sinanlar, *Pera'da Sanat Üretimi Ortamı*, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2008, s. 261); Delbeuf, a.g.e., s. 149.

48 Bu eser, gravürdür.

49 Arseven, "Sergideki Resimler", 5 Nisan 1318 / 18 Nisan 1902, *İkdam*; Arseven, a.g.m., s. 1732; Delbeuf, a.g.e., s. 158-162.

50 Arseven, a.g.m., s. 1732; Delbeuf, a.g.e., s. 152-154.

51 Delbeuf, a.g.e., s. 18, 48.

Kaynakça

- Anonim, “Sanayi-i Nefise Salonu”, 27 Teřrînisâni 1317 / 10 Kânûn-ı evvel 1901, *İkdam*.
- Anonim, “Sanayi-i Nefise ve Bu Seneki Resim Sergisi”, 30 Mart 1318 / 12 Nisan 1902, *İkdam*.
- Anonim, “Resim Sergisi”, 31 Mart 1318 / 13 Nisan 1902, *İkdam*.
- Anonim, “Resim Sergisi”, 2 Nisan 1318 / 15 Nisan 1902, *İkdam*.
- Anonim, *Deuxième Exposition Des Artistes de Constantinople Salon 1902 Catalogue*, 1902.
- Arseven, Celal bin Esad, “Sergideki Resimler”, 5 Nisan 1318 / 18 Nisan 1902, *İkdam*.
- _____, “Resim Sergisi/Salon”, *Ma'lûmât*, S. 336, 1902.
- Delbeuf, Régis, *Les Artistes de Constantinople Salon de Pera Deuxième Année*, 1902.
- Öndeş, Osman - Erol Makzume, *Osmanlı Saray Ressamı Fausto Zonaro*, YKY, İstanbul 2010.
- Sinanlar, Seza, *Perada Sanat Üretimi Ortamı*, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2008.
- Thalasso, Adolphe, *Figaro Illustre Constantinople*, Octobre 1908.
- _____, *Türkische Kunst*, Beckmann, Berlin 1910.
- _____, *Lart Ottoman Les Peintres de Turquie* (tıpkıbasım), ed. Neziĥ Başgelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1988.